STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
ELEANOR SHARPSTON
přednesené dne 4. dubna 2006 [1]

1. V těchto dvou projednávaných žalobách podaných Komisí proti Portugalsku podle článku 226 ES se Komise domáhá určení [2], že Portugalsko nesprávně provedlo články 2, 4 a 5 (ve spojení s článkem 1) směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (dále jen „směrnice") [3].

Směrnice

2. Směrnice byla přijata mimo jiné na základě článku 95 ES. Jejím cílem je odstranění rozdílů v právní ochraně poskytované v členských státech dílům chráněným autorským právem a předmětům ochrany souvisejících práv [4], pokud jde o pronájem a půjčování [5]. Omezuje se na určení, že členské státy stanoví práva na pronájem a půjčování pro určité skupiny nositelů práv a na zavedení práv na záznam [6], práv na rozmnožování, práv na rozšiřování, práv na rozhlasové a televizní vysílání a práv na sdělování veřejnosti pro určité skupiny nositelů souvisejících práv [7]. První kapitola směrnice, které se týká projednávaná žaloba, upravuje práva na pronájem a půjčování v souladu s prvním z těchto cílů.

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Ve věci C-53/05 jde o údajné porušení článku 5 ve spojení s článkem 1; ve věci C-61/05 jde o údajná porušení článků 2 a 4.

3 — Úř. věst. L 346, s. 61; Zvl.vyd. 17/01, s. 120.

4 — V kontextu práva Společenství zahrnuje autorské právo výlučná práva udělená autorům, skladatelům, umělcům atd., zatímco související práva zahrnují obdobná práva udělená výkonným umělcům (hudebníkům, hercům atd.) a podnikatelům (vydavatelům, výrobcům filmů atd.). Budu nicméně v zájmu stručnosti odkazovat jednoduše na „díla chráněná autorským právem" spíše nežli na těžkopádnější pojem používaný směrnicí, tedy „díla chráněná autorským právem a předměty ochrany souvisejících práv", jelikož rozlišení není v projednávané věci důležité.

5 — První bod odůvodnění preambule.

6 — Toto nešťastně zvolené slovo v angličtině (fixation), se kterým se lze setkat ve všech harmonizačních právních předpisech Společenství týkajících se autorského práva (i v mezinárodních smlouvách), neznamená, zdá se, nic jiného než záznam.

7 — Jedenáctý bod odůvodnění preambule.

3. Preambule směrnice obsahuje následující body odůvodnění:

[vzhledem k tomu, že]

„[1] v právní ochraně poskytované dílům chráněným autorským právem a předmětům ochrany podle práv souvisejících s právem autorským právními předpisy a praxí členských států existují, pokud jde o právo na pronájem a na půjčování, rozdíly; že tyto rozdíly jsou zdrojem překážek obchodu a narušování hospodářské soutěže, což brání procesu vytváření volného trhu a jeho správnému fungování;

[2] tyto rozdíly v právní ochraně by se mohly prohloubit, pokud by členské státy přijímaly nové a vzájemně odlišné právní předpisy nebo pokud by se odlišně vyvíjela vnitrostátní judikatura;

[3] je nezbytné tyto rozdíly v souladu s cílem vytvoření prostoru bez vnitřních hranic ve smyslu článku 8a Smlouvy odstranit, aby mohl být v souladu s čl. 3 písm. f) Smlouvy zaveden systém, který zajišťuje, že hospodářská soutěž v rámci společného trhu nebude narušena;

[4] pronájem a půjčování autorských děl a předmětů práv souvisejících s právem autorským hraje stále významnější úlohu, zejména pro autory, výkonné umělce a výrobce zvukových záznamů a filmů; [...];

[...]

[7] pokračování v tvůrčí a umělecké práci autorů a výkonných umělců vyžaduje, aby tyto osoby pobíraly odpovídající příjmy a že investice jsou zejména v případě výroby zvukových záznamů a filmů obzvláště vysoké a riskantní; že pouze náležitá právní ochrana nositelů těchto práv může být účinnou zárukou možnosti získat uvedený příjem a návratnosti zmíněné investice;

[...]

[15] je nezbytné zavést režim, který by zajišťoval autorům a výkonným umělcům spravedlivou odměnu, které se nelze vzdát, [...];

[...]

[17] tato spravedlivá odměna musí brát v úvahu význam přínosu dotyčných autorů nebo výkonných umělců ke zvukovému záznamu nebo k filmu;

[18] je rovněž nezbytné chránit pomocí zvláštní úpravy přinejmenším práva autorů, pokud jde o veřejné půjčování; [...]"

4. Článek 1 odst. 1 požaduje, aby členské státy stanovily právo udělit svolení nebo zakázat pronájem a půjčování původních děl a jejich rozmnoženin chráněných autorským právem.

5. Článek 1 odst. 2 definuje „pronájem" děl jako „jejich zpřístupnění za účelem užívání na omezenou dobu, spojené s přímým či nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem". Článek 1 odst. 3 definuje „půjčování" děl jako „jejich zpřístupňování za účelem užívání na omezenou dobu, které není spojeno s přímým ani nepřímým hospodářským nebo obchodním prospěchem, pokud je uskutečňuje veřejně přístupné zařízení".

6. Článek 2 odst. 1 stanoví:

„Výlučné právo udělit svolení k pronájmu a půjčování anebo pronájem a půjčování zakázat náleží:

— autorovi, pokud jde o původní dílo a jeho rozmnoženiny,

— výkonnému umělci, pokud jde o záznamy jeho výkonu,

— výrobci zvukového záznamu, pokud jde o jeho zvukové záznamy, a

— výrobci prvotního záznamu filmu, pokud jde o původní dílo a jeho rozmnoženiny. Pro účely této směrnice se ‚filmem' rozumí kinematografické či audiovizuální dílo nebo pohyblivá obrazová sekvence, bez ohledu na to, zda jsou doprovázeny zvukem či nikoliv."

7. Článek 2 odst. 2 stanoví, že hlavní režisér kinematografického nebo audiovizuálního díla se považuje za autora anebo za jednoho z autorů.

8. Článek 2 odst. 4 stanoví, že práva uvedená v odstavci 1 lze převést, postoupit nebo se mohou stát předmětem smluvních licencí.

9. Článek 4 stanoví v rozsahu, který je v projednávané věci relevantní:

„1. Pokud autor nebo výkonný umělec převedl nebo postoupil své právo na pronájem zvukového záznamu nebo původního filmu nebo jeho rozmnoženiny na výrobce zvukového záznamu nebo filmu, zachovává si takový autor nebo výkonný umělec právo na spravedlivou odměnu za pronájem.

2. Práva na spravedlivou odměnu za pronájem se autoři či výkonní umělci nemohou vzdát.

[...]

4. Členské státy mohou upravit otázku, [...] od koho může být tato odměna požadována či vybírána."

10. Článek 5 stanoví v rozsahu, který je v projednávané věci relevantní:

„1. Členské státy mohou stanovit výjimku z výlučného práva uvedeného v článku 1, pokud jde o veřejné půjčování, za podmínky, že alespoň autoři obdrží odměnu za půjčování. Členské státy mohou stanovit tuto odměnu s ohledem na své kulturně politické cíle.

[...]

3. Členské státy mohou vyjmout určité kategorie zařízení z placení odměny podle odstavců 1 a 2."

11. Článek 15 odst. 1 směrnice členským státům ukládá, aby provedly směrnici nejpozději do 1. července 1994.

Relevantní vnitrostátní právní předpisy

12. Portugalsko zamýšlelo provést směrnici nařízením s mocí zákona č. 332/97 ze dne 27. listopadu 1997.

13. Článek 5 tohoto nařízení s mocí zákona stanoví:

„1. Pokud autor převádí nebo postupuje svá práva na pronájem zvukového záznamu, videozáznamu, původního filmu nebo rozmnoženiny filmu na výrobce zvukového záznamu nebo filmu, má nezadatelné právo na spravedlivou odměnu za pronájem.

2. Pro účely odstavce 1 je výrobce odpovědný za úhradu odměny, která je v případě neexistence dohody určena v rozhodčím řízení a v souladu s právem."

14. Článek 6 odst. 1 stanoví, že autor má nárok na odměnu za veřejné půjčování svých původních děl nebo jejich rozmnožením.

15. Článek 6 odst. 3 stanoví:

„Tento článek se nevztahuje na veřejné, školní a univerzitní knihovny, muzea, veřejné archivy, veřejné nadace a soukromé neziskové subjekty."

16. Článek 17 odst. 2 přiznává práva na pronájem a půjčování:

„— [...] výkonnému umělci, pokud jde o záznam jeho vystoupení,

— [...] výrobci zvukového záznamu nebo videozáznamu, pokud jde o jeho zvukové záznamy nebo videozáznamy, a

— [...] výrobci prvního záznamu filmu, pokud jde o původní film nebo jeho rozmnoženiny."

17. Článek 7 odst. 4 definuje „film" jako „kinematografické či audiovizuální dílo nebo pohyblivou obrazovou sekvenci bez ohledu na to, zda jsou doprovázeny zvukem, či nikoliv".

jeho rozmnoženinám, nebo pouze k rozmnoženinám, na jinou osobu – výrobce videozáznamu. Portugalské právo zachází s výrobci videozáznamů stejně jako s výrobci zvukových záznamů.

Věc C-61/05: údajné porušení článku 2

20. Podle mého názoru je žaloba Komise opodstatněná v rozsahu, v němž se týká údajného porušení článku 2 směrnice.

18. Komise tvrdí, že účinkem článku 7 nařízení s mocí zákona č. 332/97 je, že výrobce prvního záznamu filmu nemůže nutně povolit nebo zakázat pronájem rozmnožením svého filmu, včetně jeho videozáznamů nebo DVD záznamů; nemá tedy výlučné právo takto učinit, jak to požaduje čl. 2 odst. 1 směrnice [8].

19. Portugalsko tvrdí, že výčet v čl. 2 odst. 1 není taxativní a že obecná definice pojmu „film" v tomto ustanovení může způsobit, že výrobce prvního záznamu filmu může být také výrobcem rozmnožením filmu a může také postoupit práva k původnímu dílu nebo

21. Zaprvé, i když souhlasím s tím, že výčet v čl. 2 odst. 1 směrnice nemusí být nutně zcela taxativní, neznamená to, že si do něj členský stát může přidat jakoukoliv kategorii nositelů práv. Jak uvedl Soudní dvůr v rozsudku Warner Brothers [9], právo zakázat pronájem videozáznamů může ovlivnit obchod s videozáznamy v členském státě, a tudíž, nepřímo, ovlivnit obchod s těmito výrobky uvnitř Společenství. Cílem směrnice je, jak jasně vyplývá z její preambule, odstranit rozdíly v právní ochraně autorských děl, pokud jde o pronájem a půjčování s cílem omezit překážky obchodu a narušení hospodářské soutěže. Tohoto cíle by zjevně

8 — Komise také odkazuje na definice „videozáznamu" a „výrobce videozáznamu" v čl. 176 odst. 3 portugalského zákoníku o autorském právu a souvisejících právech. Nicméně toto ustanovení není pro tuto analýzu podstatné. Nemám tedy v úmyslu se jím zabývat.

9 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. května 1988, Warner Brothers a další v. Christiansen, 158/86, Recueil, s. 2605, bod 10.

nebylo dosaženo, pokud by některé členské státy měly možnost přiznat různým kategoriím subjektů právo kontrolovat pronájem videozáznamů.

„[omezeno na ‚první záznamy'] jednoduchých rozmnoženin filmů by měli být vyloučeni z ochrany; to se například týká rozmnoženin pořízených z filmů určených pro kina a upravených pro videodistribuci".

22. Tento výklad je mimo jiné v souladu s přípravnými pracemi na směrnici. Důvodová zpráva k prvnímu návrhu směrnice [10] stanoví, že zatímco čl. 2 odst. 1 (který přežil legislativní proces v podstatě nezměněn) „zahrnuje všechny z hlavních skupin vlastníků práv, jejichž díla a chráněné předměty jsou pronajímány a půjčovány", jeho znění „nebrání členským státům, aby rozšířily právo na pronájem a půjčování na další skupiny vlastníků souvisejících práv, jakými jsou vlastníci práva na jednoduché fotografie" [11]. Komise nicméně dodala, že, jelikož „dotčené otázky mají minimální hospodářský význam, pokud jde o pronájem a půjčování, cíl harmonizace tím není tudíž ohrožen" [12]. To není tedy zjevně případ pronájmu videozáznamů. Důvodová zpráva také uvádí [13], pokud jde o čl. 2 odst. 1, že výrobci

23. Zadruhé čl. 2 odst. 1 výslovně přiznává výlučné právo kontrolovat pronájem výrobcům prvního záznamu filmu, pokud jde o původní film a jeho rozmnoženiny. Pokud by bylo navíc uděleno právo kontrolovat pronájem tohoto videozáznamu výrobci videozáznamu tohoto filmu, právo výrobce filmu by již zjevně nebylo výlučné.

24. Zatřetí, právo, které Portugalsko přiznalo výrobcům videozáznamů, „pouze" nepřidává další kategorii nositelů práv do výčtu v čl. 2 odst. 1 směrnice. Spíše krátí přiznaná práva, a tudíž narušuje specifická výlučná práva uvedená v čl. 2 odst. 1.

25. Začtvrté z preambule (ve které, jak lze dodat, zjevně chybí výrobci videozáznamů na rozdíl od autorů, výkonných umělců,

10 — Návrh směrnice Rady o právu na pronájem a půjčování a o některých právech souvisejících s autorským právem ze dne 24. ledna 1991 [KOM(90) 586 konečné].

11 — Body 2.1.3 a 2.1.4.

12 — Bod 2.1.4. Reinbothe, J., a von Lewinski, S., *The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy* (1993) podotýká, že výčet v čl. 2 odst. 1 je v zásadě taxativní, ale uvádí, že „se zdá, že Komise a členské státy mají obvykle za to, že není cílem směrnice, co se týče existujících schémat veřejného práva na půjčování, zrušit existující práva určitých skupin nositelů práv, zejména pokud mají dotčené případy minimální hospodářský význam. Související práva fotografů, vědeckých editorů nebo vydavatelů, pokud jde o půjčování, mohou tudíž nadále existovat" (s. 50).

13 — V bodě 2.1.2.2. Viz také Reinbothe a von Lewinski, uvedený v poznámce pod čarou 12, s. 48 až 50.

výrobců zvukových záznamů a filmů [14]) vyplývá, že základem ochrany práv na půjčování výrobcům zvukových záznamů a filmů je zajistit návratnost značně vysokých a riskantních požadovaných investic [15]. Nic nenasvědčuje tomu, že takové „značně vysoké a riskantní" investice jsou nezbytné pro výrobu videozáznamů.

26. Naopak Soudní dvůr uznal „extrémní jednoduchost s jakou mohou být záznamy kopírovány" [16]. I když toto tvrzení bylo učiněno v souvislosti se zvukovými záznamy, platí také pro videozáznamy.

27. Jsem tudíž toho názoru, že Portugalsko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článku 2 směrnice.

Věc C-61/05: údajné porušení článku 4

28. Komise tvrdí, že jelikož čl. 7 odst. 4 nařízení s mocí zákona č. 332/97 definuje „film" tím způsobem, že zahrnuje videozáznamy, výrobce videozáznamu by také mohl spadat pod definici výrobce filmů pro účely čl. 5 odst. 2 tohoto nařízení s mocí zákona. Existují tedy dva subjekty, které spadají pod tuto definici a které mohou mít tudíž povinnost hradit odměnu za pronájem. To vede ke zmatkům, které brání portugalským výkonným umělcům obdržet odměnu, na kterou mají nárok, jelikož neví, kdo je „výrobcem", který má povinnost jim zaplatit. Směrnice je naopak jednoznačná: pouze výrobce prvního záznamu filmu má tuto povinnost.

29. Portugalsko odpovídá, že v zásadě, a při neexistenci opačných důkazů, právo na odměnu připadá výrobci prvního záznamu filmu. Nejednoznačnosti nevyplývají pouze z portugalské právní úpravy, ale také ze samotné směrnice. Zdá se, že definice „filmu"

14 — Nevyskytli se ani v článku 14 Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví v příloze 1C Dohody o zřízení Světové obchodní organizace, schválené jménem Evropského společenství s ohledem na oblasti, které jsou v jeho pravomoci, rozhodnutím Rady 94/800/ES ze dne 22. prosince 1994 o uzavření dohod jménem Evropského společenství s ohledem na oblasti, které jsou v jeho pravomoci, v rámci Uruguayského kola mnohostranných jednání (1986-1994) (Úř. věst. L 336, s. 1; Zvl. vyd. 11/21, s. 80) (dále jen „Dohoda TRIPs") (s názvem „Ochrana výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů (záznamy zvuku) a vysílacích organizací"), nebo ve směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Úř. věst. L 167, s. 10; Zvl. vyd. 17/01, s. 230), která vyžaduje, aby členské státy zavedly výlučné právo udělit povolení nebo zakázat rozmnožování pro pět kategorií – první čtyři odpovídají výčtu v čl. 2 odst. 1 směrnice 92/100 a pátá kategorie se týká vysílacích organizací.

15 — Viz také rozsudek Soudního dvora ze dne 28. dubna 1998, Metronome Musik v. Musik Point Hokamp, C-200/96, Recueil, s. I-1953, zejména body 24 a 25.

16 — Rozsudek Metronome Musik, uvedený v poznámce pod čarou 15, bod 24.

v čl. 2 odst. 1 zahrnuje jak kinematografické dílo (a přiznává práva výrobci prvního záznamu), tak i dílo takto zanesené na videozáznam (a přiznává práva výrobci videozáznamu).

30. Již jsem vysvětlila, proč si nemyslím, že čl. 2 odst. 1 může být vykládám tak, že umožňuje členským státům přidat výrobce videozáznamu ke kategoriím nositelů práv tam uvedených.

31. Článek 4 byl přijat, aby zajistil, že autoři [například režisér filmu (viz čl. 2 odst. 2 směrnice), autor románu, z kterého film vychází, nebo skladatel tématické hudby] a výkonní umělci budou mít prospěch z práv na pronájem, která jim přiznala směrnice. Bez výslovného ustanovení by tomu často tak nebylo, jelikož autoři a výkonní umělci často postupují svá práva na výrobce filmů a zvukových záznamů; to totiž čl. 2 odst. 4 směrnice uznává. V případě neexistence odměny za takové postoupení by práva na pronájem neměla smysl. Tím, že mají autoři a výkonní umělci obecně horší vyjednávací postavení než výrobci filmů a zvukových záznamů, ne vždy obdrželi spravedlivou odměnu za postoupení svých práv. Článek 4 se snaží zajistit, aby tomu tak bylo [17]. Z jeho znění jednoznačně vyplývá, že se týká situace, ve které je subjekt, na něhož se postupují práva na pronájem týkající se původního filmu nebo jeho rozmnoženiny, výrobcem filmu.

32. Portugalsko uznává, že jeho prováděcí právní předpis je nejednoznačný. Zatímco čl. 4 odst. 4 umožňuje členským státům, aby se rozhodly, kdo má povinnost hradit odměnu, zásada právní jistoty vyžaduje, aby bylo zřejmé, kdo tuto povinnost má. Podle mého názoru prováděcí právní předpis není dostatečně přesný. Domnívám se tudíž, že Portugalsko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článku 4 směrnice.

Věc C-53/05: údajné porušení článku 5

33. Komise tvrdí, že čl. 5 odst. 3 směrnice umožňuje členským státům osvobodit „určité kategorie" zařízení od úhrady odměny jinak zaručené čl. 5 odst. 1 jako protiplnění za výjimku z výlučného práva na půjčování přiznaného článkem 1. Článek 6 odst. 3 nařízení s mocí zákona č. 332/97 nicméně osvobozuje všechny veřejné, školní a univerzitní knihovny, všechna muzea, všechny veřejné archivy, všechny veřejné

17 — Důvodová zpráva k návrhu směrnice, uvedená v poznámce pod čarou 10, bod 3.1.1.

nadace a všechny neziskové subjekty. Výjimka tedy pokrývá všechny státní ústřední správní útvary, všechny subjekty, které jsou součástí nepřímé státní správy, jako jsou veřejná zařízení nebo veřejná sdružení, a všechny místní správní útvary a subjekty, spolu se všemi soukromými právnickými osobami, které provádějí funkce veřejného charakteru, a dokonce soukromé školy a univerzity a všechny soukromé neziskové subjekty. Tento výčet zahrnuje všechny subjekty, které půjčují bezplatně, a tedy všechny subjekty, které se zabývají „půjčováním" ve smyslu čl. 1 odst. 3. Výjimka, která osvobozuje každého, není výjimkou, nýbrž zrušením základní povinnosti. Výsledkem provedení článku 5 směrnice Portugalskem je, že žádné veřejné zařízení na půjčování nemá povinnost hradit odměnu stanovenou v čl. 5 odst. 1. To porušuje výlučné právo na půjčování a ochranu, kterou směrnice přiznává.

34. Mám za to, že žaloba Komise ve věci C-53/05 je opodstatněná. Podle mého názoru vyplývá jednoznačně z cílů směrnice a ze schématu a znění čl. 5 odst. 3, že členský stát nemůže ve skutečnosti osvobodit všechny kategorie zařízení, na které toto ustanovení odkazuje.

35. Jedním z hlavních cílů směrnice je zajistit odpovídající příjem za tvůrčí autorská díla [18]. V souladu s tímto cílem požaduje čl. 5 odst. 1, aby autoři byli i nadále odměňováni za půjčování svých děl, pokud se členský stát odkloní od jejich výlučného práva udělit svolení nebo zakázat takové půjčování. I když je tedy čl. 5 odst. 1 popsán jako výjimka, ustanovení, od kterého se čl. 5 odst. 3 odklání, je ve skutečnosti prvotním požadavkem celé směrnice, tedy aby autoři byli odměňováni v souladu s články 1 a 2 směrnice.

36. Článek 5 odst. 3 upravuje skutečnou výjimku z tohoto požadavku na odměnu, když umožňuje členským státům osvobodit určité kategorie zařízení od úhrady odměny. Znění čl. 5 odst. 3 jednoznačně uvádí, že pouze omezený počet kategorií zařízení [19] potenciálně povinných hradit odměnu podle

18 — Viz sedmý bod odůvodnění preambule, uvedený v bodě 3 výše.

19 — Zdá se, že čl. 5 odst. 3 byl vložen, aby vyšel vstříc dvěma členským státům, které si přály, aby mohly osvobodit knihovny ve vzdělávacích zařízeních a veřejné knihovny od úhrad za právo na veřejné půjčování: viz Reinbothe a von Lewinski, uvedený v poznámce pod čarou 12, s. 82.

čl. 5 odst. 1 může být od této povinnosti osvobozen. To také platí přinejmenším pro nizozemskou, francouzskou, německou, italskou, portugalskou a španělskou verzi směrnice [20].

37. Je pravdou, že toto stanovisko není jednoznačné, jelikož „určité" může znamenat také „některé, ale ne všechny" a také „jasně definované". Legislativní ustanovení zmocňující členské státy přijmout zvláštní opatření, aby „zabránily ‚určitým' typům daňových úniků nebo obcházení", může stěží znamenat, že členské státy nesmí bránit všem typům daňových úniků [21].

38. Soudní dvůr nicméně upřesnil, že vykládá čl. 5 odst. 3 omezujícím způsobem, uváděje, že „pokud okolnosti převažující v dotčeném členském státě neumožňují, aby se odůvodněně rozlišovalo mezi kategoriemi zařízení, povinnost uhradit dotčenou odměnu musí být uložena všem dotyčným zařízením" [22].

39. Souhlasím s Komisí, že výjimka z povinnosti, která osvobozuje všechny, kteří by jinak byli povinní, není výjimkou, ale zrušením základní povinnosti. V projednávané věci se Portugalsko nesnaží popřít, že rozsah jeho výjimky ve skutečnosti hraničí s kategoriemi zařízení, která by jinak byla povinna hradit odměnu. Místo toho vznáší několik argumentů, které podle jeho názoru ospravedlňují jeho legislativní volbu.

40. Portugalsko zaprvé tvrdí, že v době zveřejnění směrnice většina států na světě neupravovala půjčování, ani neměla povinnost tak učinit na základě různých platných smluv [23]. Cílem Zelené knihy Komise z roku 1988 [24] nebylo upravit veřejné půjčování.

41. Není mi jasné, čeho tím chce Portugalsko dosáhnout. Článek 5 odst. 1 stanoví

20 — Postupně „bepaalde categorieën", „certaines catégories", „bestimmte Kategorien", „alcune categorie", „determinadas categorias" a „determinadas categorías".

21 — Viz bod 17 stanoviska generálního advokáta F. G. Jacobse přednesené ve věci C-144/94, Italittica, Recueil, s. I-3653.

22 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. října 2003, Komise v. Belgie, C-433/02, Recueil, s. I-12191, bod 20.

23 — Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886; Římská úmluva o ochraně výkonných umělců, výrobců zvukových záznamů a vysílacích organizací ze dne 26. října 1961; Smlouva Světové organizace duševního vlastnictví o výkonech výkonných umělců a o zvukových záznamech a Smlouva o autorském právu, obě ze dne 20. prosince 1996, a Dohoda TRIPs, uvedená v poznámce pod čarou 14.

24 — Zelená kniha ze dne 7. června 1988 o autorském právu a o technologické výzvě – problémy autorského práva vyžadující bezprostřední akci [KOM(88) 172 konečné].

výjimku z výlučného práva udělit povolení nebo zakázat půjčování přiznaného autorům čl. 2 odst. 1. Toto výlučné právo existuje od prvního návrhu směrnice Komisí[25]. Zelená kniha totiž uvádí, že „bylo navrženo [...], že otázka veřejného půjčování nebo pronájmu knih a možné právo autora obdržet odměnu za takové použití jeho díla je otázkou, která vyžaduje řešení na úrovni Společenství“[26], ačkoliv se Komise ve skutečnosti v tomto stadiu rozhodla, že by zásah Společenství nebyl opodstatněný[27]. Myšlenka právní úpravy práva na veřejné půjčování se znovu objevila v roce 1989 ve sdělení Komise[28]. Ačkoliv v tomto stadiu Komise nepovažovala harmonizovanou právní úpravu za opodstatněnou, uvedla, že „problém práva na veřejné půjčování se stane velmi citlivým“ a že bude sledovat vývoj a případně předloží specifické návrhy.

42. Zdá se tedy, že ačkoliv v tomto stadiu neexistovala žádná platná nebo připravovaná právní úprava Společenství (nebo mezinárodní[29]), bylo od roku 1988 veřejně známo, že právní úpravu bude třeba v budoucnosti pravděpodobně přijmout. Ustanovení v prvním návrhu Komise o výlučném právu autorů na půjčování tedy bylo stěží nečekaným, jak se Portugalsko snaží předestřít.

43. Zadruhé Portugalsko tvrdí, že je nepravděpodobné, že by veřejné půjčování mělo dostatečný hospodářský význam proto, aby si zasloužilo specifické legislativní zacházení na úrovni Společenství: velikost trhu je hlavně vnitrostátní a hospodářsky nevýznamná. Z kulturních a hospodářských důvodů by tato oblast měla zůstat v pravomoci členských států.

44. V rozsahu, ve kterém jsou tato tvrzení důvodem obrany, podle kterého směrnice nebo její článek 5 byly přijaty na nesprávném právním základě nebo v rozporu se zásadou subsidiarity, nelze tomuto důvodu obrany vyhovět[30].

25 — Viz poznámka pod čarou 10.

26 — Bod 4.4.4. Tyto návrhy zjevně pochází z roku 1977 („Zásah Společenství v kulturním odvětví“, *Bulletin Evropských společenství*, doplněk 6/77, bod 26) a z roku 1978 (Dietz, A., *„Copyright Law in the European Community“*, bod 233); viz konečná poznámka 19 kapitoly 4 Zelené knihy uvedené v poznámce pod čarou 24.

27 — Bod 4.4.10.

28 — „Knihy a čtení: kulturní výzva pro Evropu“, ze dne 3. srpna 1989 [KOM(89) 258 konečné, část I.B.3].

29 — Ačkoliv v lednu 1991 Světová organizace duševního vlastnictví zjevně zahrnula výlučné právo na pronájem a dobrovolné právo na veřejné půjčování do svého návrhu vzorových ustanovení v oblasti tehdy diskutovaného autorského práva: viz důvodová zpráva k původnímu návrhu směrnice, uvedená v poznámce pod čarou 10.

30 — Viz pátý pododstavec článku 230 ES.

45. V každém případě Portugalsko podle mého názoru nepodložilo své argumenty.

Pokud tak bude upraven pouze pronájem, ale nikoli půjčování, bude existovat riziko, že takové právní předpisy budou neúčinné v rozsahu, ve kterém bude pronájem ve skutečnosti nahrazen půjčováním. Mimoto, jelikož má činnost veřejných knihoven díky své povaze větší kulturní rozměr než komerční půjčovny, úprava pouze práv na pronájem by vedla k neopodstatněnému přehlížení hospodářské situace tvůrců značně cenného kulturního zboží a širší situace oblasti takových služeb. Právem na pronájem se tedy nelze zaobírat zevrubným způsobem bez toho, aby se takto zacházelo s právem na půjčování.

46. Komise poskytla následující vysvětlení hospodářské nutnosti úpravy veřejného půjčování v přípravných pracích [31]:

„V rozsahu, ve kterém je oblast činnosti půjčoven a veřejných knihoven podobná, tyto instituce spolu soutěží. Vzhledem k nižším půjčovacím poplatkům by veřejné knihovny měly být obecně mnohem atraktivnější. Rozvoj systému veřejných knihoven na počátku tohoto století totiž vedl ke snížení velkého počtu komerčních půjčoven knih existujících v té době. Jelikož veřejné knihovny ve zvýšené míře půjčují nejenom knihy, ale také ostatní média, zejména zvukové záznamy a videozáznamy, které byly do té doby dostupné k půjčovnách, nelze vyloučit podobný vývoj pro tato média, jak tomu bylo v případě knih.

Mimoto skutečnost, že právo na veřejné půjčování existuje v současné době pouze ve čtyřech členských státech, narušuje hospodářskou soutěž mezi vlastníky autorských práv a vlastníky souvisejících práv z různých členských států. Musí jim být umožněno, aby mohli založit své činnosti a služby na jednotných podmínkách v celém Společenství. Mimoto musí být vytvořeny v zásadě stejné hospodářské a sociální podmínky pro vlastníky autorských práv a vlastníky souvisejících práv. Na vnitřním trhu nelze připustit, aby vlastníci autorských práv a vlastníci souvisejících práv obdrželi

31 — Důvodová zpráva k původnímu návrhu směrnice uvedená v poznámce pod čarou 10.

odměnu za použití svých děl a výkonů na jedné části trhu, například v jednom členském státě, a je jim tudíž tímto poskytnut určitý hospodářský základ pro další tvorbu, zatímco tomu tak není v jiných částech tohoto trhu“ [32].

47. Zdá se mi, že tyto důvody vysvětlují jasně a přesvědčivě, proč by neexistence právní úpravy práva na veřejné půjčování, jakož i práva na pronájem narušila vnitřní trh. V písemnostech Portugalska neexistuje nic, co by zpochybňovalo toto vysvětlení.

48. Zatřetí Portugalsko tvrdí, že požadavek hradit odměnu za veřejné půjčování je nepřiměřený. Dotyční nositelé práv již obdrželi odpovídající odměnu prostřednictvím svých práv na rozmnožování a rozšiřování.

49. Tento argument je nicméně založen na nepochopení povahy a cíle práva na veřejné půjčování. I když je pravdou, že autoři již obdrželi příjem ze svých práv na rozmnožování a rozšiřování, tento příjem neodpovídá půjčeným knihám, ale knihám prodaným [33]. Je samozřejmě pravdou, že ne každá osoba, která si půjčuje knihy z veřejné knihovny (nebo která si je na místě prohlíží), by si v případě neexistence tohoto zařízení koupila každou půjčenou knihu; existuje nicméně obecný sklon [34]. V každém případě je směrnice jasným politickým rozhodnutím přiznat jak výlučné právo na půjčování, tak i nárok na odměnu, pokud se členský stát odchýlí od tohoto práva.

50. Konečně Portugalsko tvrdí, že článek 5 byl předmětem velmi živých diskuzí mezi Komisí a členskými státy; přijaté znění – zejména znění čl. 5 odst. 3 – bylo kompromisem, s otevřeným, nepřesným a nejednoznačným textem.

51. Konečné znění článku 5 skutečně odráží, jak tvrdí Portugalsko, rozpory mezi členskými státy v této oblasti [35]. To nicméně nutně neznamená, že je neurčité a nepřesné. Je pravdou, že článek 5 ponechává členským státům určitý prostor pro uvážení v několika

32 — Bod 44.

33 — Používám příklad knih; samozřejmě právo na veřejné půjčování se může vztahovat také na zvukové záznamy a videozáznamy, které jsou záznamy vystoupení nebo rozmnoženinami filmů nebo jiných audiovizuálních děl (ačkoliv videozáznamy se pravděpodobně častěji pronajímají, než půjčují).

34 — Viz obdobně, bod 44 přípravných prací na návrhu směrnice, uvedený v poznámce pod čarou 10 a citovaný v bodě 46 výše. Viz také zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu a Hospodářskému a sociálnímu výboru ze dne 12. září 2002 o právu na veřejné půjčování v Evropské unii [KOM(2002) 502 konečné, část 2].

35 — Viz Reinbothe & von Lewinski, uvedený výše v poznámce pod čarou 12, s. 77 až 82.

bodech – a sice zda uplatní výjimku či nikoliv, pokud ano, zda do ní budou knihy, zvukové záznamy nebo filmy zahrnuty, jak určit odměnu, kdo hradí odměnu (například dotyčný stát, knihovna atd., nebo nějaký jiný subjekt), kdo provádí výběr a úhradu odměny (například inkasní společnosti), zda osvobodí určité kategorie zařízení od úhrady odměny a, pokud ano, jaké kategorie – ale jedná se o jiný problém.

52. Zdá se mi, že mnoho ze základních otázek, ne-li všechny, vznesených Portugalskem při jeho obraně mohou být ve skutečnosti zcela vyřešeny přes oblasti, ve kterých článek 5 *ponechává* členským státům prostor pro uvážení. Tento prostor pro uvážení nicméně nejde tak daleko, aby umožňoval všem relevantním zařízením, aby byly osvobozeny od úhrady odměny za veřejné půjčování. Jak bylo uvedeno výše [36], smysl článku 5, a zejména čl. 5 odst. 3, se mi zdá být jasný.

36 – Viz body 34 až 38 výše

53. Zastávám tudíž názor, že Portugalsko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článku 5, ve spojení s článkem 1, směrnice.

Závěrečná poznámka

54. Ráda bych na závěr učinila poznámku ke stylu písemných vyjádření Komise v obou těchto věcech. V každé své replice užívá Komise jazyk, který považuji za zcela nevhodný pro orgán, který se obrací na Soudní dvůr a také na členský stát. Ve věci C-53/05 Komise uvádí, že si Portugalsko neumělo přečíst směrnici a obviňuje ho z pirátství tím, že vyvlastňuje autory a zabavuje jejich duševní vlastnictví. Ve věci C-61/05 obviňuje Komise Portugalsko z nestoudnosti a „lstivosti" a ptá se, zda umí opravdu číst. V obou těchto dokumentech Komise používá obecně sarkastický a posměšný tón. Ať už je důležitost žaloby na neplatnost jakákoliv, považuji takový jazyk a tón za nepřijatelné.

Závěry

55. S ohledem na předcházející navrhuji Soudnímu dvoru, aby:

„— Ve věci C 53/05 určil, že Portugalsko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článku 5, ve spojení s článkem 1, směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.

— Ve věci C 61/05 určil, že Portugalsko nesplnilo povinnosti, které pro něj vyplývají z článků 2 a 4 směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.

— V obou věcech uložil Portugalsku náhradu nákladů řízení."